

บรรณานุกรม

ก. เอกสารที่ยังไม่ได้อ่านพิมพ์

1. เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ก) เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5. ม.1.1/5 ขุนอักษรสุมมัติ เสมียนตรากรมท่า
แจ้งความมายังหลวงพจนวิลาศ เรื่องกงสุลอังกฤษขอหนังสือเดินทางให้คนใน
บังคับ

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/7 มีสเตอร์นัมน์เฮอว์แมนเยคตีไวชกงสุลอังกฤษแจ้งความ
มายังหลวงพจนวิลาศ เสมียนตราเรื่องคนในบังคับอังกฤษถูกโกงเงินซื้อกระบือ

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/7 คนในบังคับอังกฤษมีเรื่องวิวาทกับคนในบังคับฮอลันดา

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/8 มีสเตอร์ปาลเครฟ กราบขอร้องเจ้าพำหามาฉาฯ
เรื่องคนในบังคับอังกฤษถูกล่ด

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/8 คนในบังคับอังกฤษวิวาทกับคนในบังคับไทย

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/9 มีสเตอร์นัมน์ผู้ราชการแทนเอเยน กงสุลเยนีราล
อังกฤษ ขอร้องแจ้งความมายังเจ้าพำหามาฉาฯ เรื่องโคกระบือที่หัวเมือง
ฝายเหนือ

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/9. สำเนา มีสเตอร์ปาลเครฟ แจ้งเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ
เรื่องคนในบังคับอังกฤษมีส่วนเกี่ยวของในคดีลักขโมยโคกระบือทางหัวเมือง
ฝายเหนือ

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/9. คนในบังคับอังกฤษฟ้องเจ้าเมืองกัมลาไสยเบียดเบียน

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/10. คนในบังคับอังกฤษฟ้องเจ้าเมืองเชียงใหม่

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/10. หนังสือเข้ากระทรวงมหาดไทย จ.ศ. 101
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงเจ้าพำหามาฉาฯ เรื่องคดีความคนในบังคับอังกฤษ

_____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/10. คดีโคกระบือกรุงเก่า

จดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.ม.1.1/11. หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ถึง
เจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องคนในบังคับฝรั่ง เสสพองคนในบังคับไทย

- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/11. ความเมืองเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/11. หนังสือกราบทูลของมงซีเออเตอ กงสุลฝรั่ง เสส
ถึงเจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องผู้ขายบุตรภวนาคหลวงพิธิพ.
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/12. สำเนาคนในบังคับอังกฤษพองกรมการเรื่องคนใน
บังคับอังกฤษมีความกับพระเจ้าเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/13. สำเนาคนในบังคับฝรั่ง เสสพองกรมการเรื่องผู้ขาย
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/14. หนังสือราชการเจ้าพระยาภาณุวงศ์ กราบทูล
สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องมีสเตอร์เฟรนช์หนังสือยื่นเรื่องในบังคับ
อังกฤษถูกคนในบังคับไทย หลอกขายหนังสือเดินทางชื่อโคกระบือ.
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.1/15. หนังสือจากศาลาว่าการต่างประเทศถึงเจ้าฟ้าม
หามาลา เรื่องในบังคับฝรั่ง เสส มีความกับคนในบังคับไทย
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/5. มีสเตอร์นอกชเอเยนแลงกงสุลเยนิราดอังกฤษขอทูล
ความมายังสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องผู้ขายลักช้าง
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. มองชายะกล่าวโทษเจ้าเมือง เชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. ร.ที่ $\frac{356}{41}$. พม่าพองเจ้าเมือง เชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. $\frac{281}{42}$. ความพระยาเทพกับกงสุลเยเนอราด
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. ร.ที่ $\frac{113}{45}$. เจ้าเมืองมรแมนตพองผู้ขายที่หนีไฟ
เขตอังกฤษ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. ร.ที่ $\frac{214}{45}$. ศักดิ์กรมการ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. ร.ที่ $\frac{234}{45}$. ความมอญยัน
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/6. ร.ที่ $\frac{274}{45}$. ความมอญยัน
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/8. ร.ที่ $\frac{391}{45}$. พระราชหัตถ์เลขารัชกาลที่ 5.
ถึงเจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องแต่งตั้งข้าราชการ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.ม.1.2/8. ร.ที่ $\frac{543}{45}$. เรื่องจัดตั้งโทรเลข
เมืองตาก.

- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/8. ร.ที่ 451. มาชยาะหาว่าผู้ร้ายลักขางเกี่ยวของ
กับพระยาราชเสนา
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/8. ร.ที่ $\frac{568}{45}$. คดีโจรกรรมที่กรุงเก่า
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/9. ร.ที่ $\frac{269}{46}$. ความงะเออ
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/9. ร.ที่ $\frac{418}{46}$. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5. ถึง
เจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องราชการเมืองเชียงใหม่
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/9. ร.ที่ $\frac{463}{46}$. กงสุตอังกฤษหมิ่นประมาทเจ้าเมือง
เชียงใหม่
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/10. ร.ที่ $\frac{771}{46}$. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5. ถึง
เจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องราชการเชียงใหม่
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/10. ร.ที่ $\frac{815}{46}$. พระองค์เจ้าสายสนธิทวงศไปราชการ
เมืองพระตะบอง
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/11. ร.ที่ $\frac{75}{46}$. เรื่องโทรเลขเมืองตากถึงเจ้านคร
เชียงใหม่
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/11. ร.ที่ $\frac{153}{46}$. กรมหมื่นพิชิตปรีชากร มีหนังสือแจ้ง-
ความเห็นเรื่องราชการที่เมืองเชียงตุง
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/12. ร.ที่ $\frac{198}{47}$. เรื่องผู้ร้ายสระบุรี
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.2/12. ร.ที่ $\frac{209}{47}$. ทูตอังกฤษขอปรึกษาเรื่องอุทธรณ์คดี
มองกีเมองดา
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.2/8. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา
จ.ศ. 1245 (พ.ศ. 2426)
- ___ . รัชกาลที่ 5.ม.1.12/1. ใบบอกไขอนเลข 1 เรื่องจัดการเมืองจำปาศักดิ์
และทอสายโทรเลข

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/1. ใบบอกเมืองกัมลาไสยที่ 18,

คดีกรมการผูกมัดลาวหาวากคี่คนในบังคับอังกฤษ

- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/1. บอกเพชรบูรณ์ระเเดกของสูในบังคับอังกฤษถูกปล้น
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/1. บอกลำปาง เรื่องความซางซื้อ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/1. บอกกรุงเทพฯ เรื่องผู้ร้ายบุกรุกบ้านและทำร้าย
บาทหลวงชาวฝรั่งเศส
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/2. พระราชหัตถเลขาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา
ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องโจรผู้ร้ายเมืองอุทัยธานี
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/3. ความมองหนานตาพม่าหาหาผู้ร้ายลักสิ่งของ อ้างว่า
เป็นคนในบังคับอังกฤษ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/4. บอกกรุงเทพฯคดีฝรั่งเศสฟ้องผู้ร้าย
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/4. จับฉิวเจียนคนในบังคับฝรั่งเศสหาหาผู้ร้ายลักขอมไม้
สักไป
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/4. บอกเพชรบูรณ์ จ.ศ. 1240 (พ.ศ. 2428)
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/5. บอกอ่างทอง เรื่องคนในบังคับอังกฤษ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.1.12/6. ใบบอกกรุงเทพฯ เรื่องคนในบังคับอังกฤษถูกขโมยโค
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/7. ฟ้องคนในบังคับอังกฤษ เรื่องยาฝิ่น
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/8. พระราชหัตถเลขาของเจ้าฟ้ามหามาลา ถึง
เจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องบาทหลวงยาแซง กลัวโทษจีนแสบ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/8. บอกเมืองตากเดิม 1 ความมองปีพม่าฟ้องซางมอง
ของซุกกับพวกควาฉักซาง
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/9. บอกความเจ้าเมืองเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/10. บอกเมืองตากเดิม 1 มองคอกคนในบังคับอังกฤษ
อ้างว่าอำแดงชายไม่ขอมสักให้

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.ม.2.12 ก/11. บอกลงเกล้าเรื่องคนไทยฆ่าคนใน

บังคับอังกฤษ

- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/12. บอกเมืองตาก. เดิม 2 ผู้ร้ายฆ่าคนในบังคับอังกฤษตาย
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/13. บอกระยะเชิงเทรา. เรื่องนายร้อยแสงสุริยากลาโหมพระวิเศษฤาไชย
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12/15. ใบบอกเชียงใหม่กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ขึ้นไปจัดการเรื่องโทรเลขและราชการเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.2.12ก/8. ใบบอกเชียงใหม่ เรื่องกรมหมื่นพิชิตปรีชากร จักราชการเมืองเหนือ
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.11/10. จดหมายจากมิสเตอร์นันทุลแจความมายังสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลาฯ จ.ศ. 1245 (พ.ศ. 2426)
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.16/10. รายงานพระองค์เพ็ญฯ เสด็จตรวจการป่าไม้
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.16/10. รายงานกรมหมื่นพิชิตปรีชากร เรื่องจักราชการลำพูน ลำปาง (ร.ศ. 103)
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.18/88. รายงานกรมหมื่นพิชิตปรีชากร
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.18/88. เรื่องจักราชการลำพูน ลำปาง (ร.ศ. 103)
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.58/193. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าฟ้ามหามาลาฯ เรื่องเมืองเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.ม.99/2. ที่ 89. สำเนาราชการมหาดไทย เรื่องจักราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ

ข. เอกสารเบคเตล็ดสวนพระองค์รัชกาลที่ 5.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.บ.1.2/1. คำกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 ของ

สมเด็จพระเจ้าพ้ามหามาตา จ.ศ. 1245 (พ.ศ. 2426)

- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/1. ร.ที่ $\frac{117}{40}$. เรื่องของขลุ่ยรายลักของ
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/1. ร.ที่ $\frac{263}{40}$. เรื่องของขลุ่ยรายลักของ
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/1. ร.ที่ $\frac{282}{40}$. คนเมืองซีแครง
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/3. ความแหมคอซัน
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/5. มิสเตอร์นอกชเอเยนแดงสดเย็นราลอังกฤษ
แจ้งความมายังสมเด็จพระเจ้าพ้ามหามาตา เรื่องประกาศซื้อขายโคกระบือ
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/6. เรื่องการทูตหนังสือสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/6. รายงานพระยาวิเศษฤๅไชย กราบทูลรัชกาลที่ 5
จ.ศ. 1245 (พ.ศ. 2426)
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/6. ผู้รายลักโคกระบือเมืองฉะเชิงเทรา
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/7. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าพ้ามหามาตา
จ.ศ. 1245 (พ.ศ. 2426)
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/8. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าพ้ามหามาตา
เรื่องราชการเมืองเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/9. ร.ที่ $\frac{316}{46}$. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึง
เจ้าพ้ามหามาตา เรื่องส่งอาวุธไปเชียงใหม่
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/9. ใบบอกที่ 57. เรื่องพระเจ้าเชียงใหม่สัญญาจะส่ง
ไม้ให้รัฐบาล
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/10. การทูตระหว่างไทยและอังกฤษ จ.ศ. 1246
(พ.ศ. 2427)
- _____ . รัชกาลที่ 5.บ.1.2/11. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าพ้ามหามาตา
เรื่องจักราชการหัวเมืองเหนือ

หอจกหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.บ.1.2/11. ร.ที่ $\frac{22}{46}$ พระราชหัตถเลขา

รัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าฟ้ามหามาลา เรื่องเงินภาษีอากร

____. รัชกาลที่ 5.บ.1.2/12. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าฟ้ามหามาลา
จ.ศ. 1246 (พ.ศ. 2427)

____. รัชกาลที่ 5.บ.2/11. สำเนาที่ 196. สารตราเจ้าพระยาจักรีกับพระยา
รณรงค์สงครามและกรมการเมืองกำแพงเพชรศักราช 1249 (พ.ศ. 2430)

____. รัชกาลที่ 5.บ.12/1. ร.ที่ $\frac{5}{4}$ พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ รัชกาลที่ 5
จ.ศ. 1240 (พ.ศ. 2421)

ค. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงต่างประเทศ

หอจกหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.กต. พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5. เรื่องฟ้อง
คนในบังคับอังกฤษ

____. รัชกาลที่ 5.กต. เดม 12. พระราชหัตถเลขาเจ้าฟ้ามหามาลา ถึงมั่งซีเอ-
เคอรราราเคอ จ.ศ. 1247 (พ.ศ. 2428)

ง. เอกสารรัชกาลที่ 5. กระทรวงการคลัง

หอจกหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.ค.1/5. เรื่องการจัดราชการว่าด้วยพระราช
บัญญัติสำหรับหอวิชาพิพัฒนา

จ. เอกสารรัชกาลที่ 5. สำนักราชเลขาธิการ

หอจกหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5.รล.2/1. โปรโปสโปแกรม ประเภทในการ
เฉลิมพระนครและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ข. เอกสารที่พิมพ์แล้ว

ขจร สุขพานิช. ครุโณวาทหนังสือฉบับแรกของคนไทย. พระนคร : โรงพิมพ์แพรงการช่าง,
2512. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.อ. ม.จ. มนูญศิริ เกษมสันต์).

จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. เล่ม 2. พระนคร . โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันใน
รัชกาลที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2517.

ประชุมพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงบริหาร
ราชการแผ่นดินระหว่างพุทธศักราช 2425. ถึงพุทธศักราช 2429. ป.ป.ท. :
ม.ป.ป.

พระบรมราชาชาติในรัชกาลที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์เอกศิลป์, 2507.

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรม
ราชาธิบาย แก่ไขการปกครองแผ่นดิน. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2470.

พระราชนิพนธ์เรื่องไถ่บ้าน ฉบับมีรูปภาพ. เล่ม 2. พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, ม.ป.ป.

พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ
ร.ศ. 108, 109, 117, 120 รวม 4 คราว. พระนคร : โรงพิมพ์ไท,
2468.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก. เล่ม 1 - 2.
พระนคร : โรงพิมพ์พุดม, 2494.

เจ้าชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
2517.

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เรียงความที่ได้รับรางวัลทุนภูมิพล. พระนคร : โรงพิมพ์
สมาคมสังคมนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2510. (พิมพ์แจกในงานถวญนพระราชาทาน
ณ วัดไตรมิตรวิทยาราม วันที่ 9 พฤศจิกายน 2510.)
- ฉันทน์ ชาวไร่. ประชุมนิราศสุนทรภู่. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2499.
- ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. 2352 - 2453 กานสังคม. กรุงเทพ-
มหานคร : โรงพิมพ์บ้านเรื่องศิลป์, 2517.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัยคิยา กรวรรณสูตร. เอกสารการเมืองการปกครองไทย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- โชค บูมภาค. สกนดุนนาคสายพระยามนตรีศรีวิวงศ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พาณิชย์เจริญ, 2516.
- ณัฐฉาน สุทธิสงคราม. กษัตริย์วังหน้า. พระนคร : โรงพิมพ์แพรวการช่าง, 2514.
สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีศรีวิวงศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แพรววิทยา, 2516.
- สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีศรีวิวงศ. มหาบุรุษ ภาคสมบูรณ์. พระนคร :
สำนักพิมพ์ดวงศศิศึกษา, 2505.
- สมเด็จพระพามหามาสากรมพระยาบรมพรบพิภ. เลม 1 - 12
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516.
- คำรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ความทรงจำ. พระนคร :
สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ, 2514.
- ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.
- ประวัติบุคคลสำคัญ. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2496.
- ประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2518.
- พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 ก่อนเสวยราชย์. พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนาการ, 2472.

ทองพูน สุทธหลวง. เกียรติคุณพระปิยมหาราชเจ้า. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
2501.

เทพชู ทับทอง. กรุงเทพฯในอดีต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต, 2518.
ประชุมพงศาวดารภาคที่ 24. "จดหมายเหตุกองทัพปราบฮ่อ". โรงพิมพ์คุรุสภา,
2507.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 67 "เรื่องจดหมายเหตุทัพญวน". พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, 2476.

ประยูร สิทธิพันธ์. เจ้าฟ้า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รวมการพิมพ์, 2520.

โฉมหน้าประวัติศาสตร์ชุกขุนนางสยาม. พระนคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2500.

กนกระกูดขุนนางไทย. พระนคร : โรงพิมพ์นิคมวิทยา, 2505.

คำมรอมบาทพระพุทธเจ้าหลวง. พระนคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2514.

สามวัง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปริทัศน์ศาสตร์, 2519.

ประยูร พิศนาคะ. 50 เจ้าพระยาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร : สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, 2505.

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493. พระนคร : เอกศิลป์การพิมพ์,
2514.

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6. พระนคร : โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2507.

พิทยาลภพพิชยากร. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น, การเปลี่ยนแปลงและประเพณีของไทยใน
พ.ศ. 2411 - 2453. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

มหามาดา กรมพระยามำราชปรารักษ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้า. โคลง พระราชพิธีท้าวสุ
มาศ. พระนคร : โรงพิมพ์ศรีธรรมาภรณ์, 2499. (พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ ท่านผู้หญิงนางเยาว์ ชรรมาภิกรณาธิบดี ณ วัดเทพศิรินทราวาส).

โคลงสุภาวดีใหม่. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2455.

มอแพท, เอ็มบ็อค โลว์. แผ่นดินพระจอมเกล้า. แปลโดย นิจ ทองโสภิต.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมาศศตวรรษแห่งประเทศไทย, 2520.

ราชกิจจานุเบกษา. ศักราช 1236 (พ.ศ. 2417). เล่ม 1.

ราชกิจจานุเบกษา. ศักราช 1240 (พ.ศ. 2421). เล่ม 5.

ราชโลหกิจ และภูมิวิทยา, กรม. จดหมายเหตุว่าด้วยการทำเหมืองแร่ในประเทศไทยสยาม

พระนคร : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เติลเมด, 2468.

วัชรมงศ์ศิครวาราม. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509. (พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในงานฉลองสมณศักดิ์ พระราชทานนิตราจารย์ (เจิม จนโชติ).

เวงค์, เคลาส์ และ เคลาส์ โรสเซ็นแบร์ก, ผู้รวบรวม, เยอรมันของไทย.

กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2520.

เวธด์, คาวริช. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย กาญจน์

สมเกียรติกุลและยุพา ชมจันทร์. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์,

2519.

สงวน โชติสุรพันธ์. เที่ยวเมืองเหนือและวัฒนธรรมประเพณีของเมืองเหนือ. พระนคร :

สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร, 2505.

ส. พลายน้อย. ชาวต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

แพรววิทยา, 2516.

สมสวาท ชวนไชยสิทธิ์. การปฏิรูปภาษีอากรรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. พระนคร :

โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518.

สถากินแบ่งรัฐบาล, สำนักงาน. พระบรมราชจักรีวงศ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

เสาวภาค, 2520.

สำนักนายกรัฐมนตรี, คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและ

โบราณคดี. ประชุมพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า

อยู่หัว ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาค 1. พระนคร : โรงพิมพ์สำนัก

นายกรัฐมนตรี, 2507.

สิริ เปรมจิตต์. พระบรมราชจักรีวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์เสาวภาค, 2514.

สุจิตร์ ทศยานนท์. ข้างเผือก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2519.

สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ประวัติการณ์ของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี.

เล่ม 1 - 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

เส่งี่ยม คุณทวาส. ราชประเพณีในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. พระนคร : โรงพิมพ์

เสรีมหาวิทยาลัย, 2512.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงษ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 - 2394) พระนคร : มิตราน

การพิมพ์ 2515.

โสมทัต เทเวศร์. เจ้าฟ้าจุฑามณี. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2513.

อารุง โภมลาวรรณะ. เจ้าฟ้ามหาหมงกุฎแห่งกรุงสยาม. พระนคร : โรงพิมพ์

พัฒนาการพิมพ์, 2506.

อุดม เขยทิวังค์. การเมืองในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

เฟื่องอักษร, 2517.

ค) วิทยานิพนธ์

ชมพูชัช นาศิริรักษ์. "บทบาทของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411 - 2453". วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิตแผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2514.

ชวลีย์ ณ ถลาง. "การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างความสัมพันธ์ของหัวเมืองประเทศราช

ฝ่ายเหนือ และฝ่ายใต้กับรัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต

วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

- ชไมโฉม สุนทรสวัสดิ์. "การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการป่าไม้ทางภาคเหนือของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2439 - 2475". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ประภัสสร บุญประเสริฐ. "ขอบเขตพระราชอำนาจกรมพระราชวังบวรสถานมงคล" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ปรีชา สุนทรพะลิน. "บทบาทและพระกรณียกิจ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ระหว่าง พ.ศ. 2430 - 2477". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.
- นิพนธ์ นีโครธา. "บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลบุญนาคในการปกครองประเทศสยาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.
- พรพรวณ จงวัฒนา. "กรณีพิพาทระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับเจ้าหลวง เชียงใหม่ อันเป็นสาเหตุให้รัฐบาลสยามเข้าจัดการปกครองมณฑลพายัพ (ค.ศ. 1858 - 1902) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- สวัสดิ์ ประยูรเสถียร. "การปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2436 - 2476)". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสาธมิตร 2522.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การวิเคราะห์สังคม เชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฉบับโบราณในภาคเหนือ". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- อัมพร ตั้งเสรี. "วิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อมหาอำนาจยุโรป". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

ภาคผนวก ก.

รายการตำแหน่งหน้าที่ราชการของพระองค์

เสนาบดีกรมวัง	เริ่มรับราชการสมัยรัชกาลที่ 3 - พ.ศ. 2429
อธิบดีกรมพระคลังในซ้าย	พ.ศ. 2391 - พ.ศ. 2429
อธิบดีกรมสังฆการีธรรมการ	พ.ศ. 2399 - พ.ศ. 2429
อธิบดีกรมคชบาล	พ.ศ. 2399 - พ.ศ. 2429
ผู้สำเร็จราชการในพระราชสำนัก	พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2416 (เป็นปีที่ รัชกาลที่ 5 ทรงบรรลุนิติภาวะจึงทรงพ้น หน้าที่)
อธิบดีกรมวัง	พ.ศ. 2416 - พ.ศ. 2429
อธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ	พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2429
สมุหนายกฝ่ายมหาดไทย	พ.ศ. 2421 - พ.ศ. 2429

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

พระราชกำหนดประกาศ

ณ วัน 5 เดือน 3 แรม 5 ค่ำ ปีจอฉศก ๒36 (พระราชนิพนธ์ โดยรพท)

พระราชนิพนธ์

พระราชนิพนธ์

พระบรมราชโองการ

ประจำแผ่นดินจุฬาลงกร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระเนตรที่ บดินทรเทพยทรางกูร บุรุษรัตนราช วิวงษ์ วรคตพงษ์ บริพัตรวรชดิยราชนิกรโคม จาคูรัตนบรมมหาลักษณ์พระราชกำหนดว่า ด้วยกรมพระราชวัง จักรพรรดิราชสังกาศบรมธรรมมิกมหาราชธานีราช บรมนารถบพิตรพระเจ้าแผ่นดินสยาม ในรัชกาลที่ 5 ในพระบรมราชวงษ์ ซึ่งได้ประดิษฐานแลดำรง ศิริรัตนราชไทยมหัยสวริยาธิบดี ณ กรุงเทพมหานครนครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ณ ประเทศบางกอกเป็นบรมราชาธิราช แก่ลาวประเทศ มลายูประเทศ ฯลฯ

ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า เรามีความรักใคร่เป็นที่ไว้วางใจในพระบรมวงษ์เธอ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เพราะมีประสงค์ที่จะจัดการให้มั่นคงเป็นที่แข็งแรง เพื่อจะได้บ้านเมืองเรียบร้อย แลราษฎรจะได้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วพระราชอาณาเขต เพราะฉะนั้นเราจึงได้มีพระบรมราชโองการมาพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ตั้งกฎประกาศไว้ให้รู้ทั่วกันว่า เมื่อ ๗ วันพุธ เดือนอ้าย ขึ้นสิบเอ็จค่ำ ปีมโรง สัมฤทธิศก เอกกราช 1230 เราได้มอบสุพรรณบัฏ แลประกาศตั้งบวรวงษ์เธอ เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีราชอิศริยยศ บริวารยศ แลเงินขึ้นตามธรรมเนียมแผ่นดิน ซึ่งเป็นธรรมเนียมรู้ทั่วกันมาแต่เดิม แลสุพรรณบัฏประกาศที่เราได้ตั้งพระบวรวงษ์เธอ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลแล้วนั้น คงอยู่ตามเดิมให้พระบรมวงษ์ชานูวงศ์ ท่านเสนาบดี เกาน์ชิลลอร์ แลข้าราชการ ราษฎร ทั้งปวงเชื่อถือในคำประกาศนี้ เป็นที่แน่นอน ลักษณะพระราชกำหนดว่าด้วยกรมพระราชวังสืบไป อนึ่งเรามีความประสงค์ที่จะให้พระบรมวงษ์เธอ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ได้รักษาเกียรติยศโดยสมควรเราจึงได้ทรงกรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีทหารปืนเล็กแลอาวุธ สำหรับบ่เพาะ 200 คน แลทหาร 200 คนนี้ให้อยู่แต่ในพระราชวังบวรสถานมงคล หากกรมพระราชวังบวรสถานมงคล จะไปอยู่แห่งใดที่เป็นสถานที่วังที่กรมพระราชวังบวรนั้น ทหารจึงจะตามไปอยู่รักษาได้ แต่ที่เป็นสถานที่วังเท่านั้น

ถ้าเราจะต้องการเรียกทหาร 200 คนนั้นให้มาช่วยการเมื่อใด เราจะมีคำสั่งเซ็นชื่อ
ของเราให้เป็นสำคัญ ก็ต้องมาตามความประสงค์ของเรา

อนึ่งการหนักการสำคัญ และกรที่รับผิดรับชอบ ในการแผ่นดินทุกอย่างฝ่ายในที่
จะรักษา ให้อยู่เย็นเป็นสุข แดการฝ่ายนอกที่จะป้องกันรักษา ราชอาณาจักรของเรา
เราได้บังคับเป็นสิทธิ์ขาดอยู่กับเราผู้เกี่ยวข้องนี้ เพราะฉะนั้น แต่บัดนี้เรารับเดเล่
อาวุธต่างๆ กระสุนดินดำที่เป็นเครื่องรบต่างๆ ที่อยู่ในพระราชอาณาเขตของเรา
ต้องอยู่ในอำนาจเราผู้เกี่ยวข้องนี้ ผู้อื่นจะมีไม่ได้ เว้นไว้แต่เราอนุญาตให้ อนึ่งแต่เมื่อ
ไปเบื้องหน้า ถ้าเราจะจัดการไต่ตั้งประสงค์ของเราแล้วนั้น คือเราจะจัดเงินแผ่นดินให้
เป็นมรดกเนี้ยมมั่นคง เรียบร้อยกว่าแต่ก่อน แลเรามีลักษณะพระราชกำหนดว่าด้วยกรมพระ
ราชวัง ความประสงค์ที่จะให้การหนักของราษฎรที่มีอยู่นั้นให้เบาบางลงกว่าแต่ก่อน
และมีให้ประโยชน์แลแรงของราษฎรเสียเปล่าได้ ถ้าแลเราได้จัดการใหม่ที่จะเก็บ
เงินแลจ่ายเงินซึ่งเปผลประโยชน์ของเราประการใด เราจะรักษาผลประโยชน์ของ
พระบวรวงษ์เชอ กรมพระราชวังนั้นด้วยให้เหมือนกับฐานะของเรา แลความรับความยอม
ซึ่งเราได้ประกาศมานี้ ก็เพราะพระบวรวงษ์เชอ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ความ
สัตย์ให้ต่อหน้าเราใหม่ ว่าได้รับถือความสุจริตซื่อตรง แลมีความรักดีรักใคร่ในตัวเราแล
อำนาจของเราต่อไป แลพระบรมวงษานุวงศ์ ท่านเสนาบดีที่มาประชุมพร้อมกันนี้ เราได้
สั่งให้ลงชื่อประทับตราไว้เป็นพยาน ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนสาม แรม ห้าค่ำ
ปีจอฉศก ศักราช 1236 เป็นปีที่ 7 ในรัชกาลปัตยุมันนี้

(กรมพระราชวังบวร ตราเนารายฉทรงปืน)

(สมเด็จพระบรมราชาธิบดี กรมพระมหาเมธา)

(สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ กรมพระสุริยมนตรี)

(เจ้าพระยาภูธรภักย์ กรมพระราชสีห์)

(เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ทราพระราชสิทธิ์)
 (เจ้าพระยาภาณุวงศ์ กรมวังแก้ว)¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹หลวงรัตนัญญัติ, ผู้รวบรวม, กฎหมายไทยคือพระราชบัญญัติและประกาศ
ซึ่งตั้งขึ้นในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (พระนคร: โรงพิมพ์
 วิชาการบ้านหม้อ, ร.ศ. 112.) หน้า 250-253.

ประวัติการศึกษา

นางสาวจวีรัตน์ เกียรติภูมิตันท์ สำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ในปีการศึกษา 2518 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2519 ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ที่ โรงเรียน
สายมัธูมา กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย